RETTENS DOM (Første Afdeling)
21. april 2004 *

I sag T-172/01,

M., Athen (Grækenland), ved avocats G. Vandersanden og H. Tagaras,

sagsøger,

mod

De Europæiske Fællesskabers Domstol ved M. Schauss, som befuldmægtiget, bistået af avocat T. Papazissi, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgt,

* Processprog: fransk.

vedrørende en påstand om en annullation af afslaget på at tildele sagsøgeren en efterladtepension efter hendes fraskilte ægtefælles død,

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Første Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, A.W.H. Meij, og dommerne N.J. Forwood og H. Legal,

justitssekretær: ekspeditionssekretær I. Natsinas,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 14. maj 2003,

afsagt følgende

Dom

Retsforskrifter

1 Artikel 15, stk. 7, i Rådets forordning nr. 422/67/EØF, og Rådets forordning nr. 5/67/Euratom af 25. juli 1967 om lønningsregulativ for Kommissionens formand og medlemmer og for Domstolens præsident, dommere, generaladvokater og justitssekretær (EFT 1967, s. 99), som ændret blandt andet ved artikel 2, stk. 3, i Rådets forordning (Euratom, EKSF, EØF) nr. 1416/81 af

19. maj 1981 (EFT L 142, s. 1) (herefter »lønningsregulativet«), fastsætter de økonomiske rettigheder for de ydelsesberettigede pårørende til et medlem i de nævnte fællesskabsinstitutioner ved analogi med artikel 22, 27 og 28 i bilag VIII til vedtægten for tjenestemænd i De Europæiske Fællesskaber (herefter »vedtægten«).

2 Artikel 27 i bilag VIII til vedtægten lyder således:

»En tjenestemands eller en tidligere tjenestemands fraskilte hustru har ret til efterladtepension i henhold til bestemmelserne i dette kapitel, såfremt hun ved sin tidligere ægtefælles død godtgør, at hun for sit eget vedkommende er berettiget til et underholdsbidrag fra ham, således som fastsat enten ved retsafgørelse eller ved aftale mellem de tidligere ægtefæller.

Efterladtepensionen må dog ikke overstige det underholdsbidrag, der blev udbetalt på tidspunktet for den tidligere ægtefælles død; pensionen tilpasses efter bestemmelserne i vedtægtens artikel 82.

[...]«

Tvistens baggrund

3 Sagsøgeren ægtede i 1981 hr. M., som var dommer ved EF-Domstolen fra 1983 til 1997. Ægteskabet blev opløst ved skilsmissedom den 26. februar 1997 afsagt af

en første instans og dernæst ved endelig dom afsagt den 14. juli 1998. Skilsmissens religionsattest, hvis udfærdigelse i Grækenland er en nødvendig formalitet ved kirkelige ægteskaber, blev udstedt den 4. marts 1999.

4 Ved telefax af 15. marts 1999 tilstillede hr. M. Domstolens Personaleafdeling en officiel skilsmisseattest.

5 I memorandum af 2. juni 1999, som chefen for Domstolens Personaleafdeling tilstillede chefen for institutionens Finansafdeling, og som var benævnt »Pensionsalderen for dommer [M.], anførtes følgende«:

»Dommer [M.] har meddelt os, at han siden 26. februar 1997 er fraskilt. Den gejstlige skilsmisse er blevet dekreteret den 4. marts 1999.

Han har desuden via [K.], meddelt os, at intet underholdsbidrag blev betalt hans tidligere ægtefælle.«

6 Ved holografisk testamente, udfærdiget den 22. september 1999, indsatte hr. M. sin bror som universalarving til sin formue. En attest, udfærdiget den 31. august 2000 af justitssekretæren ved Monomeles Protodikio (første retsinstans med en enkelt dommer), Athen (Grækenland), attesterer, at den afdødes bror er enearving til alle afdødes goder.

7 Hr. M. afgik ved døden den 23. marts 2000.

8 Som fraskilt ægtefælle til et tidligere medlem af en fællesskabsinstitution anmodede fru M ved brev af 18. juli 2000 Domstolens administration om tildeling af en efterladtepension efter hendes tidligere ægtefælles dødsfald. Sagsøgeren henviste i skrivelsen til den aftale, som skulle være indgået mellem hende og hr. M. vedrørende »betaling af et underholdsbidrag, og som hendes afdøde ægtefælle havde opfyldt allerede inden afsigelsen af skilsmissen«.

9 Domstolens administration meddelte ved skrivelse af 5. oktober 2000 sagsøgeren, at hun kun kunne tildeles den i lønningsregulativets artikel 15 fastsatte efterladtepension, såfremt hun godtgjorde, at hun personligt ved sin tidligere ægtefælles død var berettiget til underholdsbidrag fra ham som fastsat enten ved retsafgørelse eller ved aftale mellem hende og hendes tidligere ægtefælle M.

10 Fru M. meddelte ved skrivelse af 8. november 2000, at hr. M. selv havde foreslået hende et månedligt underholdsbidrag på 200 000 belgiske francs (BEF) (4 957,87 EUR), som hun havde accepteret.

11 Sagsøgeren anførte, at denne aftale var blevet mundtlig indgået mellem hende og hendes afdøde ægtefælle i foråret 1999 under et møde i Athen mellem de tidligere ægtefæller, hvori O. deltog.

12 Fru M. vedlagde skrivelsen af 8. november 2000 to notarattesterede erklæringer fra O. og P., dateret henholdsvis den 6. og 7. november 2000, til støtte herfor.

13 Det bekræftes i den første erklæring, at O. nogle uger efter den endelige skilsmissedom overværede en samtale mellem de tidligere ægtefæller, hvorunder sagsøgeren havde accepteret, at hendes tidligere ægtefælle betalte hende et månedligt underholdsbidrag på 200 000 BEF.

14 P. bekræfter i sin erklæring, at han personligt mindst én gang har været vidne til en tredje persons overgivelse til sagsøgeren på M.'s vegne af et beløb, som ifølge hende var betaling af et underholdsbidrag.

15 Ved memorandum af 5. marts 2001 anmodede Domstolens finanskontrollør direktøren for Domstolens Personale- og Finansafdeling om yderligere oplysninger vedrørende forhold, der kunne begrunde betaling af en efterladtepension til fru M. Han henviste herved til ovennævnte memorandum fra chefen for Domstolens Personaleafdeling af 2. juni 1999. Finanskontrolløren ønskede blandt andet oplyst, om der forelå eventuelle kontoudtog, der kunne gøre det muligt at godtgøre overførsel af beløb, der svarede til betaling af det påståede underholdsbidrag.

16 Efter den stiltiende afvisning af hendes ansøgning om efterladtepension indgav sagsøgeren en klage, dateret den 23. marts 2001, over denne afgørelse.

17 Klagen blev afvist ved afgørelse af 29. maj 2001 af Domstolens Klageudvalg under henvisning til, at sagsøgeren ikke havde ført tilstrækkeligt bevis for, at hun personligt var berettiget til et underholdsbidrag fra sin tidligere ægtefælle, som var fastsat enten ved retsafgørelse eller ved aftale. Det anførtes endvidere i afgørelsen, at de to edsvorne erklæringer ikke støttedes af noget dokument vedrørende forekomsten af den påståede aftale eller vedrørende størrelsen af det underholdsbidrag, som aftalen vedrørte, eller aftalens gennemførelse og heller ikke af noget andet forhold. Desuden lagdes der i afgørelsen vægt på, at hr. M. kort tid efter dekretering af den gejstlige skilsmisse den 4. marts 1999 havde meddelt

Domstolens Personaleafdeling, at »intet underholdsbidrag blev betalt hans tidligere ægtefælle«, og at denne erklæring ikke efterfølgende var blevet tilbagekaldt. Klageudvalget udledte heraf, at fru M. ikke opfyldte den betingelse, som artikel 27 i vedtægtens bilag VIII fastsætter for tildeling af en efterladtepension.

18 Fru M. har til prøvelse af dette afslag anlagt nærværende annullationssøgmål, hvorved stævning blev indleveret til Justitskontoret den 26. juli 2001.

Retsforhandlinger ved Retten

19 Ved afgørelse afsagt af Rettens præsident den 21. september 2001 er dommer A. W.H. Meij blevet udpeget til at erstatte afdelingsformanden for Første Afdeling, B. Vesterdorf, på grund af dennes forhold.

20 Sagsøgte har indgivet svarskrift den 11. oktober 2001.

21 Ved skrivelse af 18. december 2001 har M.'s bror på eget initiativ tilstillet sagsøgte en række dokumenter, som han mente kunne bidrage til afklaring af sagens forhold.

22 Sagsøgte har ved Retten fremlagt visse dokumenter, fremsendt af M.'s bror, som bilag til duplikken, indgivet den 16. januar 2002. Sagsøgte har desuden i duplikken anmodet Retten om at indkalde T. som vidne.

23 Sagsøgeren har efter afslutningen af den skriftlige forhandling ved skrivelse af 15. februar 2002 indgivet to nye notarattesterede erklæringer, der er blevet udfærdiget henholdsvis den 6. og 7. februar 2002, og som blandt andet vedrører forløbet af skilsmissesagen mellem de tidligere ægtefæller, hr. M.'s påståede indvilgelse i betaling af underholdsbidrag til sin tidligere ægtefælle og de betingelser, hvorunder dette underholdsbidrag er blevet betalt.

24 Da dommer Moura Ramos var forhindret i at deltage i sagen efter sit embedsophør som dommer ved Retten, har Rettens præsident i henhold til artikel 32, stk. 3, i Rettens processreglement udpeget dommer N.J. Forwood, således at afdelingen er beslutningsdygtig.

25 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (Første Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling og med forbehold af eventuelle indlæg fra parterne besluttet at høre O. og T. som vidner.

26 Ved skrivelse af 11. marts 2003 har Retten anmodet parterne om at indgive deres indlæg vedrørende denne foranstaltning inden 15 dage med henblik på sagens tilrettelæggelse.

27 Ved skrivelse af 24. marts 2003 har sagsøgeren fremhævet, at afhøringen af O. er uomgængeligt nødvendig og har vedrørende afhøringen af T. henholdt sig til Rettens skøn.

28 Ved kendelse af 3. april 2003 har Retten (Første Afdeling) besluttet at høre O. og T. som vidner til en eventuel aftale indgået mellem de tidligere ægtefæller M. og

M., hvorved hr. M. ifølge sagsøgeren havde indvilget i at betale hende et underholdsbidrag, samt at opretholde dette bidrag indtil hr. M.'s død.

29 Under et retsmøde for lukkede døre den 14. maj 2003 er O. og T. inden retsmødet for afgivelse af indlæg af samme dag blevet afhørt som vidner i henhold til procesreglementets artikel 65-76.

30 Under retsmødet for afgivelse af indlæg, der også blev holdt for lukkede døre, har parterne afgivet indlæg og besvaret Rettens spørgsmål.

31 Retten har efter retsmødet besluttet at udsætte afslutningen af den mundtlige forhandling med henblik på at afgøre, om den rådede over alle de oplysninger, der var nødvendige for at kunne træffe afgørelse, eller om den i modsat fald skulle anordne andre foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse.

32 Retten fandt, at den rådede over tilstrækkelige oplysninger henset til sagens akter, parternes argumentation og de vidneudsagn, der var fremsat under retsmødet af 14. maj 2003. Den fandt det navnlig ikke nødvendigt med henblik på sagens opklaring at afhøre andre vidner, idet de to parters anmodning om vidneførsler ikke vedrørte faktiske forhold, der kunne påvirke bedømmelsen af sagens relevante omstændigheder.

33 Formanden for Første Afdeling afsluttede derfor den mundtlige forhandling og optog sagen til dom ved afgørelse af 23. oktober 2003.

Parternes påstande

34 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

— Den anfægtede afgørelse annulleres.

— Sagsøgeren tilkendes efterladtepension.

— Pensionen fastsættes til 200 000 BEF månedligt (4 957, 87 EUR).

— Sagsøgte tilpligtes at betale sagens omkostninger.

35 Sagsøgte har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Spørgsmålet om, hvilke beviser der kan admitteres i henhold til procesreglementets artikel 48, stk. 1

36 Sagsøgeren har under retsmødet bestridt, at de beviser, som sagsøgte har vedlagt duplikken, kan admitteres.

37 Sagsøgte har for sit vedkommende nedlagt påstand om, at de beviser, som sagsøgeren har vedlagt skrivelsen af 15. februar 2002, og som består i to nye notarattesterede erklæringer, ikke kan admitteres.

38 Retten påpeger, at procesreglementets artikel 48, stk. 1, bestemmer følgende:

»Parterne kan i replikken og duplikken anføre yderligere beviser til støtte for deres anbringende. Parterne skal begrunde, hvorfor beviserne først påberåbes på dette tidspunkt.«

39 De beviser, som sagsøgte har fremført i duplikkens bilag, og som udgøres af det holografiske testamente udfærdiget den 22. september 1999 af hr. M., arveattesten udstedt ved retten i Athen samt hr. M.'s kontoudtog og overførsler, opfylder kravene i denne bestemmelse.

40 Det bemærkes hertil, at hr. M.'s bror først ved skrivelse af 18. december 2001, altså efter indgivelsen af svarskriftet den 11. oktober 2001, fremsendte disse dokumenter til sagsøgte. Sagsøgte kunne derfor ikke fremlægge dem ved indgivelsen af svarskriftet.

41 Sagsøgte var derfor beføjet til at vedlægge duplikken de dokumenter, som sagsøgte angav som fremsendt af M.'s bror, og hvis ægthed sagsøgeren ikke har bestridt.

42 Disse dokumenter kan derfor fremlægges som beviser for Retten.

43 Derimod kan de to beviser, som sagsøgeren har foreslået vedlagt sagens akter efter afslutningen af den skriftlige forhandling i sin skrivelse af 15. februar 2002, og som udgøres af to notarattesterede erklæringer af henholdsvis 6. og 7. februar 2002, ikke tages i betragtning, idet de er for sent fremlagt.

44 Selv om Retten nemlig af hensyn til en retfærdig rettergang under visse omstændigheder kan tillade fremførelse af beviser efter duplikken, kan dette kun ske, såfremt bevisets ophavsmand ikke inden afslutningen af den skriftlige forhandling havde kunnet fremlægge de pågældende beviser, eller modpartens for sene bevisfremlæggelse berettiger til, at sagens akter suppleres for at overholde kontradiktionsprincippet.

45 Det må imidlertid fastslås, at sagsøgeren havde kunnet fremlægge de notarattesterede erklæringer, som udgjorde sagsøgerens sidste bevistilbud, allerede ved stævningens indgivelse, når henses til kendskabet til de to foreslåede vidner og de spørgsmål, hvorom Retten skulle høre dem.

46 Det skal desuden bemærkes, at selv om formålet hermed er at opveje virkningen af fremlæggelsen af de dokumenter, som sagsøgte havde vedlagt duplikken, vedrører sagsøgerens sidste bevistilbud ikke nye forhold, som angiveligt blev fremført på dette sene tidspunkt af sagen, og især ej heller hr. M.'s testamente, men alene forholdet mellem de to tidligere ægtefæller og hr. M.'s betaling af et underholdsbidrag. Da disse spørgsmål imidlertid forelå allerede ved sagens begyndelse er deres relevans for sagen ikke først kommet for dagen ved fremlæggelsen af de bevistilbud, der var vedlagt duplikken.

Realiteten

47 Sagsøgeren har til støtte for søgsmålet fremført tre anbringender, der er baseret henholdsvis på retsstridigheden af den forudgående administrative procedure, den manglende begrundelse for afgørelsen om det anfægtede afslag og den retlige fejl, som afslaget var behæftet med.

Det første anbringende om den forudgående administrative procedures retsstridighed

Parternes argumenter

48 Sagsøgeren har foreholdt sagsøgte ikke på noget tidspunkt under den forudgående administrative procedure at have anmodet sagsøgeren om at fremlægge dokumenter eller andre særlige forhold, som kunne godtgøre rigtigheden af hendes fremførte faktiske omstændigheder.

49 Sagsøgte har hertil anført, at det ikke påhvilede institutionen at kræve et bestemt dokument, men at det var tilstrækkeligt at anmode sagsøgeren om, som den havde gjort i skrivelsen af 5. oktober 2000, at fremlægge dokumenter, der godtgjorde hendes ret til underholdsbidrag ifølge gældende retlige bestemmelser.

Rettens bemærkninger

50 Det bemærkes, at det påhvilede sagsøgeren på eget initiativ at fremlægge alle de beviser, som var nødvendige og tilstrækkelige med henblik på at »godtgøre«, jf. artikel 27, stk. 1, i vedtægtens bilag VIII, hendes ret til underholdsbidrag, som tilkom hende i henhold til den påståede aftale.

51 Følgelig må skrivelsen af 5. oktober 2000 fra chefen for Domstolens Personaleafdeling, hvorved den pågældende blev opfordret til »at fremsende dokumenter, der godtgjorde hendes ret til underholdsbidrag« — selv om det ikke i skrivelsen direkte blev angivet, hvilke dokumenter der skulle fremlægges — alligevel anses for at være tilstrækkelig præcis på dette punkt, hvorfor skrivelsen ikke indeholder noget forhold, der kan ugyldiggøre proceduren.

52 Det bemærkes desuden, at det ville have været ukorrekt, såfremt sagsøgte havde opfordret sagsøgeren til at fremlægge bestemte beviser til støtte for hendes anmodning om pension, eftersom, hvilket sagsøgeren selv har hævdet i sit tredje anbringende, alle beviser, der normalt er tilladt såvel i den gældende nationale ret som i procesreglementet, kan fremlægges.

53 Første anbringende må derfor forkastes.

Andet anbringende om manglende begrundelse i afgørelsen om det anfægtede afslag

Parternes argumenter

54 Sagsøgeren har gjort gældende, at sagsøgte ikke uden nogen begrundelse — medmindre man ville forhindre enhver domstolskontrol af den anfægtede afgørelse — kunne fastslå, at de notarattesterede erklæringer, der var afgivet af O. og P., og som var fremlagt til støtte for sagsøgerens anmodning om efterladtepension, var utilstrækkelige.

55 Afgørelsen om det anfægtede afslag er derfor på to punkter behæftet med en manglende begrundelse, når henses til O. og P.'s kendte og ubestridte hæderlighed. Sagsøgte har ikke begrundet, hvorfor sagsøgeren burde have fremlagt skriftlige dokumenter til støtte for disse personers erklæringer.

56 Sagsøgeren har under alle omstændigheder henvist til den modsigelse, som forelå mellem sagsøgtes anerkendelse af gyldigheden af de mundtlige aftaler vedrørende underholdsbidrag og kravet om fremlæggelse af skriftlige dokumenter, der bestyrkede notarattesterne om en sådan aftales eksistens.

57 Sagsøgte har anført, at den anfægtede afgørelse var tilstrækkeligt begrundet, eftersom sagsøgeren var bekendt med grunden til, at hendes anmodning om efterladtepension var blevet afslået, og at afgørelsens begrundelse gør det muligt for Fællesskabets retsinstanser at efterprøve afgørelsens lovlighed.

58 Sagsøgte har anført, at spørgsmålet om hæderligheden hos de to personer, som har afgivet de notarattesterede erklæringer, ikke kan medføre, at erklæringerne uden videre opnår beviskraft, medmindre det antages, at fællesskabsadministrationen uden nogen undersøgelse skal acceptere sådanne erklæringer, hver gang de fremlægges til støtte for et krav om godtgørelse af omkostninger eller tilskud, der fremsættes i henhold til vedtægten.

59 Endelig har sagsøgte anført, at der ikke foreligger nogen modsætning mellem at acceptere muligheden for, at der kan opstå ret til et underholdsbidrag ved mundtlig aftale og samtidig kræve, at der forelægges et skriftligt dokument til bestyrkelse af de attester, der er afgivet af tredjemænd. Selv om de græske lovbestemmelser, som sagsøgte anser for gældende ret for de omhandlede aftalers gyldighed, ikke betinger aftalernes gyldighed af skriftlighed, er det efter samme lovbestemmelser kun i ganske konkrete tilfælde ikke muligt at godtgøre deres eksistens uden fremlæggelse af et skriftligt dokument.

Rettens bemærkninger

60 Domstolens Klageudvalg har ved at angive, at de edsvorne erklæringer afgivet for notar i Athen af O. og P. var utilstrækkelige, medmindre de blev bekræftet af et andet dokument eller et andet forhold til at godtgøre en ret til underholdsbidrag, som indebar tildeling af en efterladtepension, gjort det muligt for sagsøgeren og for Retten at erkende de retlige og faktiske omstændigheder, som den anfægtede afgørelse var baseret på. Denne afgørelse opfyldte derfor begrundelsespligten.

61 Det påpeges i øvrigt, at begrundelsespligten udgør et væsentligt formkrav, som bør adskilles fra begrundelsens materielle indhold, der henhører under spørgsmålet om lovligheden af den anfægtede retsakt (Domstolens dom af 22.3.2001, sag C-17/99, Frankrig mod Kommissionen, Sml. I, s. 2481, præmis 35).

62 For så vidt som sagsøgeren derfor foreholder sagsøgte alt for kortfattet at have benægtet beviskraften af O.'s og P.'s notarattesterede erklæringer, blandt andet henset til vedkommendes anerkendte hæderlighed, udgør dette klagepunkt, som er baseret på en fejlagtig bedømmelse af de fremlagte dokumenters værdi, et reelt anbringende vedrørende den anfægtede afgørelses lovlighed.

63 Det samme gælder for den hævdede modsætning mellem godkendelsen af en mundtlig aftales gyldighed og kravet om skriftlige dokumenter, der, hvis den godtgøres, kan være en retlig fejl, men i øvrigt ikke kan anses for en mangelfuld begrundelse.

64 Disse klagepunkter må derfor undersøges i forbindelse med behandlingen af det tredje anbringende, hvorefter det må afgøres, om Domstolens Klageudvalg med føje fastslog, at de notarattesterede erklæringer afgivet af O. og P. ikke i sig selv godtgjorde sagsøgerens ret til et underholdsbidrag, der var fastsat ved aftale, og som skulle udredes af hendes tidligere ægtefælle.

65 På grundlag af det anførte må det andet anbringende forkastes.

Det tredje anbringende om en retlig fejl på grund af den sagsøgte institutions afslag på at anse det for godtgjort, at sagsøgeren havde ret til et ved aftale fastsat underholdsbidrag, jf. artikel 27 i vedtægtens bilag VIII

66 Det bemærkes, at det inden behandlingen af spørgsmålet om den anfægtede afgørelses lovlighed først må afgøres, om sagsøgerens ret til et underholdsbidrag, som var fastsat ved mundtlig aftale mellem de tidligere ægtefæller M. og M., og

som hr. M. altså ved sit dødsfald allerede erlagde til sin tidligere ægtefælle, kan anses for godtgjort. Et underholdsbidrag giver nemlig sagsøgeren ret til en efterladtepension i henhold til artikel 27 i vedtægtens bilag VIII, hvis beløb ikke kan overstige underholdsbidraget.

67 Det må således først afgøres, om den hævdede aftale lovligt kunne indgås mundtligt.

Gyldigheden af underholdsbidrag fastsat ved mundtlig aftale med henblik på artikel 27, stk. 1, i vedtægtens bilag VIII

68 Det må først undersøges, hvilket regelsæt der regulerer de betingelser, hvorunder en aftale om et underholdsbidrag i givet fald retligt kunne indgås mundtligt mellem hr. og fru M.

69 De to parter er enige om, at dette spørgsmål må afgøres på grundlag af den græske civilrets relevante bestemmelser.

70 Retten skal henvise til, at ordlyden af en fællesskabsretlig bestemmelse, der, som artikel 27, stk. 1, i vedtægtens bilag VIII finder anvendelse på grund af en henvisning hertil i lønningsregulativets artikel 15, stk. 7, og som ikke indeholder nogen udtrykkelig henvisning til medlemsstaternes ret med hensyn til fastlæggelsen af dens betydning og rækkevidde, normalt skal undergives en selvstændig fortolkning, som skal søges under hensyntagen til bestemmelsens kontekst og formålet med den pågældende ordning (Rettens dom af 18.12.1992, sag T-43/90, Díaz García mod Parlamentet, Sml. II, s. 2619, præmis 36).

71 Selv om der ikke foreligger nogen sådan udtrykkelig henvisning, kan anvendelsen af fællesskabsretten dog i givet fald indebære en henvisning til medlemsstaternes ret, såfremt Fællesskabets retsinstanser ikke i fællesskabsretten eller i almindelige fællesskabsretlige principper kan finde elementer, der gør det muligt for dem at fastlægge bestemmelsens indhold og rækkevidde ved en selvstændig fortolkning (dommen i sagen Díaz García mod Parlamentet, præmis 36).

72 I denne sag kan begrebet »underholdsbidrag [...] fastsat [...] ved retsafgørelse eller ved aftale mellem de tidligere ægtefæller« som omhandlet i artikel 27, stk. 1, i vedtægtens bilag VIII ikke være genstand for en selvstændig fællesskabsretlig fortolkning. Begrebet underholdspligt som aftalt mellem de tidligere ægtefæller på grund af skilsmissen, henhører tværtimod under de økonomiske konsekvenser af skilsmissedommen, der er afsagt i henhold til gældende civilretlige regler.

73 Følgelig må betingelserne for gyldigheden af en aftale om betaling af et underholdsbidrag til en fraskilt, hvis ægtefælle er eller har været ansat i Fællesskaberne, eller som i nærværende tilfælde var medlem af en fællesskabsinstitution, principielt afgøres efter det retssystem, som regulerer skilsmissens retsvirkninger, hvilket i denne sag er græsk ret, i henhold til hvilken skilsmissen fandt sted (jf. i denne retning Domstolens dom af 17.5.1972, sag C-24/71, Meinhardt mod Kommissionen, Sml. 1972, s. 75, org.ref.: Rec. s. 269, præmis 6).

74 Det står fast, at de relevante bestemmelser i den græske civilretsbog ved skilsmisse gør det muligt for de tidligere ægtefæller mundtligt at træffe aftale om et underholdsbidrag til en tidligere ægtefælle.

75 Hr. M. kunne således gyldigt fastsætte et underholdsbidrag ved en mundtlig aftale til fordel for fru M.

76 Eftersom den mundtlige aftale er gyldig i henhold til den anvendelige nationale lovgivning, må det tillige undersøges, om dens eksistens i denne sag kan anses for godtgjort ved vidneførsel, når aftalen ikke er skriftlig.

Vedrørende muligheden for afhøring af vidner med henblik på at godtgøre en hævdet aftales eksistens

— Parternes argumenter

77 Sagsøgeren finder, at eksistensen af en aftale om underholdsbidrag til hende, som omhandlet i artikel 27, stk. 1, i vedtægtens bilag VIII, kan godtgøres ved ethvert bevismiddel, der sædvanligvis kan føres efter græsk ret og efter procesreglementet.

78 Konkret forlanger artikel 393, stk. 1, i den græske lov om retsplejen i borgerlige sager skriftligt bevis herfor, idet vidnebevis efter bestemmelsen er udelukket ved aftaler om betalingspligt, der overstiger et maksimumsbeløb, der ved nye lovbestemmelser er blevet forhøjet fra 1 467,35 til 5 869,41 EUR.

79 I henhold til samme lovs artikel 394 kan der dog føres vidnebevis, for så vidt angår aftaler om højere beløb end det lovbestemte maksimum, når

— der foreligger et vist skriftligt bevis i henhold til et dokument med beviskraft

— det er fysisk eller psykisk umuligt at opnå et skriftligt bevis

— det er godtgjort, at et skriftligt dokument er forsvundet ved et uheld

— forholdets natur eller særlige omstændigheder, der forelå ved aftalens indgåelse, begrunder, at der må anvendes vidnebevis.

80 Sagen her henhører klart såvel under den anden som under den fjerde af disse undtagelser. »Forhandling« fra fru M.'s side vedrørende størrelsen eller de nærmere regler for underholdsbidraget, såsom datoerne for betalingen heraf og betalingsmåden eller affattelsen af et skriftligt dokument, havde nemlig været udelukket, idet dette havde kunnet forværre den skrøbelige helbredstilstand, som hr. M. befandt sig i ved mødet med fru M.

81 Ifølge sagsøgte er de bevisformer, der kan admitteres med henblik på at godtgøre eksistensen af en hævdet aftale, dem, der følger dels af bestemmelserne vedrørende betaling af tilskud efter vedtægten, og som indeholdes i den dagældende finansforordning af 21. december 1977 vedrørende De Europæiske Fællesskabers almindelige budget (EFT L 356, s. 1), dels af bestemmelserne i den græske civilret vedrørende bevis for aftale om betaling af underholdsbidrag ved skilsmisse.

82 Sagsøgte har anført, at selv om græsk lov gør det muligt at indgå en aftale om underholdsbidrag ved skilsmisse, skal der dog i henhold til samme lov foreligge et skriftligt bevis ved et af parterne forudgående udfærdiget dokument af aftaler om underholdspligt, hvis beløbet som i denne sag overskrider det lovbestemte maksimum.

83 De notarattesterede erklæringer fra O. og P. udgør ikke et skriftligt bevis som omhandlet i artikel 393, stk. 1, i den græske lov om retsplejen i borgerlige sager. Disse to dokumenter kan højst supplere et forudgående skriftligt bevis.

84 Sagsøgte hævder, at under alle omstændigheder indebærer den formelle mulighed for vidneførsel som bevisform ikke, at Retten skal acceptere indholdet af denne vidneførsel. Vidnernes troværdighed skal frit og suverænt bedømmes af Retten, der ikke skal begrunde, såfremt den eventuelt ikke tager hensyn hertil.

— Rettens bemærkninger

85 Principperne om mulighed for bevisførelse for eksistensen af en mundtlig aftale, hvorefter hr. M. på grund af de tidligere ægtefællers skilsmisse skulle betale underholdsbidrag til fru M., henhører, ligesom gyldighedsbetingelserne for en sådan aftale, under græsk lov (jf. i denne retning dommen i sagen Meinhardt mod Kommissionen, præmis 12).

86 I henhold til græsk lov er gyldigheden af en aftale om underholdsbidrag ikke betinget af forekomsten af et dokument, hvorfor Retten ikke kan afvise en bevisform, der er tilladt efter den anvendelige nationale ret med henblik på at godtgøre eksistensen af en behørigt indgået mundtlig aftale.

87 Selv om muligheden for bevisførelse vedrørende den hævdede aftales eksistens er reguleret af græsk ret, påhviler det dog Retten i et søgsmål til prøvelse af afslaget

om tildeling af en efterladtepension i henhold til artikel 27, stk. 1, i vedtægtens bilag VIII, for at sikre en korrekt anvendelse af denne bestemmelse, at efterprøve, om betingelserne ifølge national lov er opfyldt (jf. i denne retning dommen i sagen Meinhardt mod Kommissionen, præmis 12).

88 Retten skal herved overholde procesreglementet og de almindelige principper for bevisførelse, navnlig med hensyn til, hvilke bevisformer der kan admitteres, herunder vidnebevis samt de nærmere regler for afhøring af de indkaldte vidner og den fortolkning, som følger af de herved fremkomne oplysninger. Retten skal, som enhver anden retsinstans, udøve sine beføjelser i henhold til de bestemmelser, som udgør hjemmel herfor.

89 Det står fast, at den hævdede aftale må opfattes således, at der fastsættes et underholdsbidrag, hvis beløb overstiger et maksimum, som ifølge græsk ret principielt udelukker vidnebevis i kontraktforhold.

90 Sagsøgeren har imidlertid under retsmødet anført — hvilket sagsøgte ikke overbevisende har bestridt — at hendes tidligere ægtefælle aldrig ville have accepteret skriftligt at indgå en aftale om at yde hende underholdsbidrag.

91 Det må desuden erkendes, at forholdet mellem de tidligere ægtefæller under de her foreliggende omstændigheder kan gøre det yderst vanskeligt for den ene af ægtefællerne at anmode den anden om et skriftligt bevis for en aftale indgået mellem de pågældende personer.

92 Heraf følger, at sagsøgeren må anses for at have befundet sig i den fysiske og psykiske umulighed, som omhandlet i artikel 394, andet led, i den græske lov om retsplejen i borgerlige sager, for at opnå et dokument, som attesterer indgåelsen af den hævdede aftale.

93 Det må derfor med henblik på at godtgøre aftalens eksistens fastslås, at der kan foretages vidneførsel i henhold til de relevante bestemmelser i græsk lov og Rettens procesreglement. Vidneførsel er nemlig mulig i henhold til såvel de nævnte bestemmelser i den græske lov om retsplejen i borgerlige sager som efter procesreglementets artikel 65, litra c).

94 Det bemærkes dog, at Retten alene kan anerkende de vidneudsagn, som Retten har hørt under retsmødet den 14. maj 2003 i henhold til procesreglementets artikel 65-76. Retten kan ikke i henhold til samme procesreglement anerkende de notarattesterede erklæringer afgivet af O. og P. som vidneudsagn, eftersom disse alene under retsforhandlingerne for Retten har karakter af tilbud om bevis.

Vedrørende eksistensen af en mundtlig aftale om betaling til fru M. af et underholdsbidrag som omhandlet af artikel 27, stk. 1, i vedtægtens bilag VIII

— Parternes argumenter

95 Sagsøgeren har gjort gældende, at hr. M. havde opfyldt den mellem de tidligere ægtefæller indgåede mundtlige aftale om underholdsbidrag trods sin skrøbelige

helbredstilstand. Hr. M. havde, på grund af sit forbehold over for banktransaktioner med henblik på opfyldelsen af aftalen ved en tredjemand direkte betalt to underholdsbidrag kontant til fru M.

96 Den første betaling skete i juni 1999 inden indlæggelsen af hr. M. med henblik på en operation, den anden i september 1999 efter en midlertidig bedring af hr. M.'s sundhedstilstand under P.'s tilfældige nærværelse.

97 Hver af disse to betalinger, der skete henholdsvis i juni og september 1999, udgjorde den samlede betaling af fire månedlige underholdsbidrag og udgjorde i alt, omregnet fra græske drakmer, 800 000 BEF (19 831,48 EUR).

98 Hr. M. havde ved betalingen i juni 1999 beregnet de månedlige betalinger fra den 1. marts 1999, skønt formaliteterne i forbindelse med skilsmissen endnu ikke var afsluttet på dette tidspunkt. Betalingen i 1999 omfattede det månedlige underholdsbidrag, som skulle betales i oktober 1999.

99 Den omstændighed, at der ikke fulgte yderligere betalinger beroede på hr. M.'s alvorligt forværrede helbredstilstand. Hr. M. var i øvrigt under behandling i udlandet under hovedparten af denne periode.

100 Ifølge sagsøgeren udgør den reelle betaling af et underholdsbidrag som omhandlet i artikel 27 i vedtægtens bilag VIII i øvrigt ikke en betingelse for tildeling af efterladtepension. Afgørende for tildelingen af efterladtepension er alene en anerkendelse af ret til underholdsbidrag enten ved retsafgørelse eller ved privat aftale.

101 Under alle omstændigheder finder sagsøgeren, at de månedlige betalinger, deres varighed og deres regelmæssighed samt deres størrelse klart fremgår af sagsøgerens kontoudtog sammenholdt med de af O. og P. afgivne notarattesterede erklæringer.

102 Sagsøgte har bestridt, at de bevismidler, sagsøgeren har fremført, tilstrækkeligt godtgør, at hun opfylder betingelserne for tildeling af efterladtepension som omhandlet i artikel 27 i vedtægtens bilag VIII.

103 Som det fremgår af udtrykket »godtgør« i artikel 27, stk. 1, skal den tidligere ægtefælle bevise, at hun for sit eget vedkommende er berettiget til et underholdsbidrag på tidspunktet for hendes tidligere ægtefælles død. En opblødning af disse krav er i strid denne bestemmelse og princippet om forsvarlig økonomisk forvaltning, som fastslået i artikel 274 EF og i finansforordningens artikel 2.

104 Hvis det antages, at hr. M. har foretaget betalinger til sagsøgeren, må deres årsag fortsat undersøges. Da der ikke forelægger noget skriftligt bevis, kan der nemlig kun drages en konklusion vedrørende en sådan årsag ud fra de konkrete omstændigheder. Sagsøgerens kontoudtog godtgør hverken eksistensen, indholdet eller gennemførelsen af den hævdede aftale.

105 Sagsøgte har vedrørende hr. M.'s helbredsmæssige problemer, der ifølge sagsøgeren var grunden til indstillingen af betalingen af underholdsbidraget, anført, at den pågældendes helbredstilstand ikke hindrede ham i personligt at give betalingsinstrukser til sin bank i ugerne inden sin død, trods den skepsis over for banktransaktioner, som sagsøgeren tillægger ham.

106 Hverken de dokumenter, som indeholder hr. M.'s banktransaktioner, eller endda hans testamente indeholder noget spor eller den mindste omtale af den angiveligt indgåede aftale. Henset til dennes betydning, dens beløb og dens usædvanlige karakter er det uforståeligt, at hr. M. ikke fandt det nødvendigt at underrette sin arving og tredjemænd om de af ham indgåede forpligtelser over for fru M.

— Rettens bemærkninger

107 Det påhviler sagsøgeren i henhold til almindelige procesretlige principper og til ordlyden af artikel 27, stk. 1, i vedtægtens bilag VIII at fremlægge beviser, der for Retten godtgør, at hun ved sin tidligere ægtefælles død for sit eget vedkommende var berettiget til et underholdsbidrag fra ham, enten fastsat ved retsafgørelse eller ved aftale mellem de tidligere ægtefæller.

108 O.'s vidneforklaring, som må gives beviskraft for så vidt angår de faktiske omstændigheder, den vedrører, gør det muligt for Retten at anse det for bevist, at hr. M. og hans tidligere ægtefælle i foråret 1999 havde en samtale, hvorunder de tidligere ægtefæller blev enige om, at fru M. modtog et beløb på 200 000 BEF (4 957,87 EUR) fra sin tidligere ægtefælle.

109 O. har hertil anført, at han ikke erindrede nogen forhandlinger eller diskussioner vedrørende beløbet, men var klar over, at de tidligere ægtefæller M. og M. »havde talt sammen, og at fru M. havde erklæret sig enig i 200 000 BEF«.

110 Selv om det andet vidne, T., som Retten har afhørt, fandt, af de af O. oplyste omstændigheder kun var lidet sandsynlige, må det dog fastslås, at selv om T. regelmæssigt telefonerede med hr. M. i foråret 1999, befandt T. sig ikke i Athen på dette tidspunkt og havde kun kendskab til de handlinger og dispositioner fra hr. M.'s side, som denne fandt det nyttigt at fortælle ham. Hr. M.'s tavshed vedrørende dette punkt over for T. indebærer altså ikke nødvendigvis, at der ikke havde fundet nogen samtale sted.

111 Det kan dog ikke direkte udledes af O.'s samlede vidneforklaring, at enigheden mellem de tidligere ægtefæller, som O. havde fastslået med henblik på vedtægtens anvendelse, kan fortolkes som en aftale, hvorved hr. M. juridisk bindende forpligter sig til at betale sin tidligere ægtefælle et månedligt underholdsbidrag på 200 000 BEF (4 957,87 EUR) og således indrømmede hende en ret til et sådant bidrag.

112 Det tilkommer nemlig alene Retten under hensyntagen til de forskellige typer af kontrakter efter græsk ret og til sagens samlede omstændigheder retligt at kvalificere den ordveksling, som er blevet gengivet af et af vidnerne, og som, bortset fra de hævdede kontante betalinger, er den eneste håndgribelige konkretisering de tidligere ægtefællers hensigt om at træffe aftale om et underholdsbidrag.

113 Det bemærkes hertil, at det ikke er enhver samstemmende viljeserklæring fra parter, der efter græsk ret indebærer en aftale, og at denne retsorden, som i øvrigt andre under forskellige betegnelser, indeholder en kategori af såkaldte »høflighedshandlinger«, som omfatter alle accepterede løfter, når disse er blevet formuleret som udtryk for velvilje eller gode manérer, men uden at deres ophavsmand har ønsket at påtage sig en retlig forpligtelse eller påtage sig en opfyldelsespligt.

114 Sagens samlede omstændigheder, således som de fremgår blandt andet af de herom samstemmende afgivne vidneforklaringer fra O. og T., gør det ikke muligt at anse det for godtgjort, at hr. M. har villet påtage sig en retlig forpligtelse til at betale et underholdsbidrag til sin tidligere ægtefælle.

115 Dette modsiges nemlig først af det forhold, at de tidligere ægtefæller M. og M. har ligget i strid under en skilsmissesag, som varede næsten ti år, og efter hvis afslutning hr. M. opnåede en endelig skilsmissedom, hvorefter han ikke skulle betale noget bidrag til sin tidligere ægtefælle.

116 Det står desuden fast, at ægtefællerne i seks år inden den endelige skilsmissedom levede adskilt, og at hr. M. ikke havde foretaget nogen betaling til sin tidligere ægtefælle i dette tidsrum.

117 Det kan således ikke anses for troværdigt, at hr. M. efter afsigelsen af skilsmissedommen havde travlt med at påtage sig en bidragspligt, hvis opfyldelse han indtil da med held havde afvist.

118 Den forklaring, som O. har givet under vidneafhøringen findes mere sandsynlig. Ifølge O.'s forklaring skyldtes hr. M.'s forslag til den tidligere hustru om at udbetale hende et vist beløb et ønske om at opnå en rolig samvittighed og herved forlige sig med sine religiøse og moralske overbevisninger. Det må dog fastslås, at et sådant ønske, som opstod, efter at de retlige forpligtelser hidrørende fra ægteskabet ikke længere eksisterede, hører til den gruppe høflighedshandlinger, som ikke har bindende virkninger.

119 Som O. desuden har anført i sin vidneforklaring, havde hr. M. for vane frivilligt at skænke adskillige gaver, blandt andet til filantropiske projekter. Denne adfærd tegner en person, der er mere rede til at være generøs efter eget valg end at undergive sig pålagte forpligtelser.

120 Det fremgår dernæst også klart af O.'s vidneforklaring, ligesom af sagsøgerens udtalelser, at hr. M. fandt det yderst vigtigt, at den aftale, han havde indgået med sin tidligere ægtefælle, ikke blev kendt og ikke påvirkede hans økonomiske forhold til tredjemænd.

121 O. har navnlig redegjort for hr. M.'s ønske om, at O. intet røbede om den samtale, han havde overværet, og hans ønske om, at andre, og navnlig hans familiemedlemmer, ikke blev bekendt med, at han havde foretaget betalinger til sin tidligere hustru. Ifølge samme vidne havde hr. M. angivet, at han ville have følt sig vanæret, såfremt en af ham påtaget forpligtelse til at betale bidrag til sin ægtefælle blev kendt af tredjemænd.

122 Disse forklaringer, afgivet af O., bekræfter den opfattelse, som hr. M.'s tidligere hustru selv udtrykte under retsmødet, og hvorefter hr. M. aldrig ville have accepteret at udarbejde et dokument om transaktionen mellem de tidligere ægtefæller.

123 Hr. M.'s faste ønske om, at denne transaktion forblev skjult, støttes dels af, at hr. M. aldrig havde underrettet den fællesskabsadministration, der udredte hans pension, herom, ligesom ej heller T., der var hans befuldmægtigede for banktransaktioner i Luxembourg, dels af, at hr. M., som det står fast, overhovedet ikke nævnte denne transaktion i sit testamente.

124 Det er imidlertid utænkeligt, at hr. M., hvis han virkelig havde ønsket over for sin tidligere hustru at forpligte sig til at betale underholdsbidrag efter skilsmissen, ikke i testamentet ville have oplyst om en forpligtelse, som da ville have belastet hans arving.

125 Det bemærkes herved nærmere, at forpligtelsen til betaling af underholdsbidrag ikke efter den græske civillovbog bortfalder ved den forpligtedes død.

126 Den uforbindende og skjulte karakter, som hr. M. således havde ønsket at bibringe transaktionen mellem de tidligere ægtefæller M. og M., indebærer nødvendigvis efter sin natur, at den ikke kan gøres gældende over for tredjemænd og altså heller ikke over for den sagsøgte administration, ligesom den ikke kan påberåbes for Retten.

127 Under disse betingelser må transaktionen anses for en rent høflighedsakt, som hr. M. har udført over for sin tidligere ægtefælle, og hvorved han ikke har ønsket juridisk at forpligte sig til at betale et underholdsbidrag, som ville forpligte ham over for den pågældende og tredjemænd eller eventuelle retsinstanser.

128 Herefter kan det ikke anses for godtgjort, at fru M. ved hr. M.'s død var berettiget til et underholdsbidrag fra ham ifølge aftale mellem de tidligere ægtefæller.

129 Den omstændighed, at der ikke foreligger samstemmende viljeserklæringer, som mellem de tidligere ægtefæller M. og M. kan stifte bindende retsvirkninger, støttes om nødvendigt på det forhold, at der ikke foreligger nogen troværdig påvisning af hr. M.'s opfyldelse af en aftale om et underholdsbidrag.

130 Den reelle opfyldelse ved månedlige betalinger af et underholdsbidrag, som er blevet mundtligt fastsat samt bevis herfor, deres regelmæssighed, deres permanente karakter og deres retsgrundlag kan ganske vist i princippet gøre det muligt at antage, at den pågældende var rede til at være forpligtet indtil sin død af en mundtlig aftale om et sådant bidrag til sin tidligere ægtefælle (jf. i denne retning dommen i sagen Meinhardt mod Kommissionen, præmis 12).

131 Her i sagen foreligger der dog intet dokument, hverken kontoudtog eller andre dokumenter, til støtte for, at der skulle være foretaget regelmæssige betalinger, og sagsøgeren selv har reelt kun omtalt to kontante betalinger, som skulle være blevet foretaget i juni og september 1999 via en tredjeperson.

132 Det må tillige fastslås, at selve antagelsen om en kontant betaling, som skulle være foretaget to gange, kun udgør en påstand. Den eneste person, P., som over for notar har erklæret at have bistået ved en af disse kontante betalinger (jf. præmis 14 ovenfor), var ikke bekendt med det beløb, der blev overgivet sagsøgeren, og har med hensyn til betalingens oprindelse og dens karakter alene gentaget, hvad han er blevet fortalt blandt andet af den person, der havde modtaget det givne beløb.

133 Sagsøgte har derfor ikke begået nogen retlig fejl ved at have afslået den ansøgning om efterladtepension, som sagsøgeren havde indgivet under henvisning til, at sagsøgeren ikke opfyldte den betingelse, der er fastsat i artikel 27, stk. 1, i vedtægtens bilag VIII for tildeling af efterladtepension til en tidligere ægtefælle til en tjenestemand eller, som her, til et tidligere medlem af en fællesskabsinstitution.

134 Sagsøgte må således frifindes.

135 Det er således ikke nødvendigt at træffe afgørelse vedrørende sagsøgerens øvrige påstande nemlig dels om anerkendelse af retten til efterladtepension, dels om, at den månedlige ydelse fastsættes til 200 000 BEF (4 957,87 EUR).

Sagens omkostninger

136 I henhold til procesreglementets artikel 87, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. I tvister mellem Fællesskaberne og deres ansatte bærer institutionerne dog selv deres egne omkostninger, jf. reglementets artikel 88.

137 Ved analogisk anvendelse af disse regler i nærværende sag (jf. i denne retning Domstolens dom af 12.12.1989, sag C-163/88, Kontogeorgis mod Kommissionen, Sml. s. 4189, præmis 17) bestemmes, at hver part bærer sine omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Første Afdeling)

1) **De Europæiske Fællesskabers Domstol frifindes.**

2) **Hver part bærer sine omkostninger.**

Meij Forwood Legal

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 21. april 2004.

H. Jung

Justitssekretær

A.W.H. Meij

Afdelingsformand